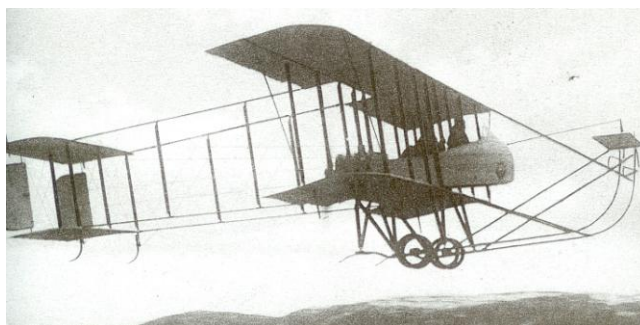

1916 Gudå reddet Værnes sin fremtid

Fredag den 8. september 1916 lyder et par ekko over slettene ved Brenna nedre østre i Gudå i Meråker. Oppe på Brennhaug står Emma (43) og myser utover Brennjordet. Hun følte på seg at noe var på gang, slik det tilkommer mennesker som vokser opp i og med naturen. Et glimt høyere opp i luften tiltrekker hennes oppmerksomhet, og i stor undring, nesten måpende - og med et kraftig ettersukk som forplanter seg ut i dalen - ser hun en merkelig fremtoning - nesten som ei stor trane, som blir til et skjelett da det kommer nærmere. Emma fortalte sine barn flere ganger at "skjelettet" på et vis hoppet bukk over kornstauene ut på jordet, før det omsider tok bakken straks før våningshuset på Brenna. Farkosten vingler av sted mens den forsøker å stoppe, den sklir ut til høyre, venstre vinge riper over nordveggen på huset, brekker av - og "fuglen" svinger brått til høyre og tipper på nesen ut i veigrøfta (dagens E14).

Det ekkomessige sukket fra Emma blir tett fulgt opp av en annen observatør. "Å Herre Gud og Fader" hørtes mest gjennom hele prestegjeldet. Det var trolig Regina Johannesdatter Ulstadtrøa, en middelaldrende kvinne som på det tidspunktet stod i vinduet på Brenna, som kom med dette utbruddet. Disse ordene vokste John Heringstad opp med. De ble gjentatt av hans mor, Emma - hver gang hun skulle fortelle sine barn om hendelsen.

Dette skjelettet som skremte folket i Gudå denne fredagen i september 1916, var intet ringere enn "Olav Tryggvessøn", det første flyet som fløy på Værnes. I midten av mars 1914 hadde det i form av to store kasser kommet med tog til Stjørdal, blitt montert og kom seg i luften første gangen torsdag 26. mars 1914 (se Stjørdalens krønike, bind 1 - side 159). Flyet gjennomførte en rekke turer på forsommeren 1915. Men som følge av at den første nysgjerrigheten var gått over - og trolig også på grunn av krigen - dabbet aktiviteten betraktelig av utpå høsten 1915. I 1916 kom faktisk ikke "Olav Tryggvessøn" seg på vingene før mandag 4. september. Både teknisk overhaling og flygertreningen var nok på grunn av dette betraktelig redusert. Allerede her begynner kanskje den første dominobrikken og falle.

"Olav Tryggvessøn" hadde tatt av fra Kirkesletta på Værnes, som ligger mellom Værnes Hovedgård og kirka. I dagens terminologi ville vi sagt at flyet tok av for et rutinemessig oppdrag. Det synes imidlertid som om denne flygeturen var noe spesiell. I følge Stjørdalens Blad, som rapporterte om havariet tirsdag 12. september, hadde "Olav Tryggvessøn" satt ny høyderekord straks før uhellet. De to flygerne hadde vært så høyt som 6 000 fot (2 000 m). I følge Emma Brendhaug, og andre vitner, tyder alt på at det ikke var noen kontrollert landing. Hadde det vært en planlagt og selvvalgt landing, ville de trolig ikke ha benyttet Brennjordet fullt av kornstaur - som de mest måtte gjøre flere hopp over. Flyet hadde vært over Meråker og var på vei tilbake til Værnes. Om det var motortekniske eller strukturelle problemer, er ikke godt å si. John Heringstad mener at flyet hadde motorkraft i og med at det gjorde flere hopp. Dette til tross kan det ha vært at motoren fusket og

datidens kunnskaper og erfaringer tilsa at nå var det best å komme seg ned fortest mulig. Vi vet også at motoren til nettopp "Olav Tryggvesson" ble demontert og befant seg hele vinteren 1914/15 på Lillestrøm for reparasjon. Sitat fra avisartikkel: "Den hadde ikke fungert helt bra".

Flyet havarerte i veigrøfta ved Brenna, akkurat der John Heringstad står på bildet. Til tross for at flyet brakk sammen som en slått mygg, er det ingen tradisjonsfortelling som tyder på at de to om bord ble øyensynlig skadet. I protokollen hos lensmannen den dagen, eller dagene der omkring, står det ikke noe om flyhavariet. Lensmannen var denne dagen mer opptatt med et par damer som smuglet kaffe på toget over grensen.

"Olav Tryggvesson" ble stuet vekk og lagret inne på låven på Brenna. Men først hadde militære fra Værnes kommet og demontert motoren. Den ble straks sendt sørover til Kristiania hvor den ble plassert i en annen av Hærens flyvemaskiner, et fly som umiddelbart samme måned ble satt inn i en feltøvelse sørpå. I følge avisene ble det utført reparasjoner på "Olav Tryggvesson" inne på låven. Dette er usikkert, for flyet ble stående hele vinteren. Utpå våren fikk H.Ulstad i oppdrag å kjøre "Olav Tryggvesson" - demontert i flere kasser - med hest ned til Gudå stasjon. Herfra ble flyet fraktet med tog til Stjørdal.

La oss vende tilbake til fredagen i september. Riktignok hadde de nok hørt om den store begivenhet et par år tidligere på Værnes. For ikke å snakke om brødrene Wright. Mens Trygve Grans pionerflyging trolig hadde druknet i det politiske rabalder som gikk for seg på den europeiske scene. Meråkerbyggen hadde nok "hørt", men ikke sett. I Gudå hadde de andre ting å tenke på enn noen villmenn som seilte av sted i lufta i ei pappkasse. I øvre Stjørdalen er de jordnære som få - i dobbelt forstand. De hadde nok mer tradisjon for å gå under eller over jorda.

På Brenna nedre vestre bodde Johannes Eriksen Brende, f. 1862. Han ble gift med Beret Johnsdatter Molde, f. 2.juni 1870. Datteren Sara gifter seg den 20.mai 1922 med Håkon Reidar Ulstad fra Hegra. Deres datter Hedny Signora, f. 27.april 1922 gifter seg den 31.mai 1941 med dette kapittelets guide: John Olai Heringstad på Brennhaug i Gudå. John ble født den 19.november i 1916 som sønn av Lorents Pedersen, f. 7.august 1867 og Emma Mathilde Reyertsen, f. 24.januar 1873. Hedny og John fikk sønnen Edgar Larry den 24.april 1942. Edgar er en av landets mest kjente og dyktige spellemenn.

Inn i dette familiebilde kommer så "Olav Tryggvesson", både konkret og gjennom tradisjonsfortellinger. En skal ikke ha stor fantasi for å forstå at ankomsten, og det påfølgende havariet, skapte en viss røre i bygda - og helt spesielt må det ha vært for de som var vitner til uhellet. Lite ante de denne fredagen i 1916 at de var med på å skrive Norgeshistorie. Og enda mindre ante nok Emma, der hun stod oppe på Brennhaug, høygravid – at spiren for utviklingen av Værnes og Stjørdal, den påfølgende vinteren holdt på å visne bort i en låve på Brenna. Det var så nære, nære på. Ikke bare for de to flygerne. Ikke bare for "Olav Tryggvesson" – men for hele utviklingen av dalføret, og spesielt Trondheim Lufthavn, Værnes - selve nåtidens grunnpilar for hele Stjørdalen. Normalt sett har det selvsagt ingen hensikt å benytte ordene: *hvis, såfremt*. Men ta fri et par minutter fra det rasjonelle, og tenk

deg at spiren der inne på låven på Brenna ikke hadde blitt tatt frem våren derpå, vatnet og gitt "varme" - da kunne det hendt at "Olav Tryggvessøn" hadde blitt glemt, utviklingen av Værnes stanset opp, og stortingsvedtakene om Rinnleiret og Heimdal fått større gjennomslagskraft. Kanskje hadde det ikke blitt noen Trondheim Lufthavn, Værnes. Se bare på hvordan det gikk med kravet som "Olav Tryggvessøn"s far, Ragnvald Blakstad, kom med, - om at "Olav Tryggvessøn" skulle for alltid være en del av Trøndelag og forbli på Værnes. I dag befinner den ærverdige flyvemaskinen seg i Oslo, dessverre!

Det var nære på den gangen i Gudå - det skal være sikkert. I overført betydning kan vi si at det var Gudå og folket på Brenna nedre østre som plasserte Værnes på kartet og ga grunnlaget for Stjørdal som et av landets viktigste knutepunkter og kommuner. Stjørdalingene, og spesielt "hæsjbyggen" bør være folket i Gudå takk skyldig - som tok vare på denne vår skjøre blomst.

"Olav Tryggvessøn" var så absolutt sårbar. Flyet ser faktisk ut som en *farkost* i ordets rette betydning. Det er klart at havariet etterlot seg noen mindre deler, som nysgjerrige lett tok til seg. En må nok gå ut i fra at datidens souvenirjegere fikk ett eller flere mindre verdisaker til sin samling. John Heringstad forteller at oppe på Brennhaug hadde de i lengre tid en del av seilduken, og han så også et skrujern som hadde innbrent "Olav Tryggvessøn" på skaftet.

Huset som "stod i veien" er borte. Låven er borte. Nye hus kom opp på 20-tallet. Men nå er snart også disse borte. Gården Brenna nedre østre er i forfall. Men stedet ligger der - og vil alltid være der, som et minne om at ei lita grend bestemte utviklingen frem til en moderne lufthavn på Værnes. Hedny (81) og John Heringstad (87) sitter hver dag foran det store vinduet i sitt koselige hjem og ser bort på Brennjordet. "*Hver dag ser jeg Olav Tryggvessøn komme inn for landing*", sier John der han sitter, litt lam i høyre handa - beina begynner å svikte, men minnet og historiekunnskapene er på topp. Han fosser over om sine 40 år ved smelteverket og om historien til bygda. Men aller fremst for John står "fortellinga" fra mor si om den fredagen i 1916 hvor hun i ren forbauselse og forskrekkelse er kronvitne til en historisk hendelse i norsk luftfart. Et tidsskille i bygda. Hedny har gått ut til sin flotte hage. Slik forlater jeg Gudå en vakker mandagskveld midt i juli 2003. Så beriket av et trivelig par, i ei trivelig grend i ei trivelig bygd - som berget Værnes sin fremtid.

”Olav Tryggvesson” er manipulert inn i bildet fra Brenna nedre østre. Til venstre våningshuset som rev av ene vingen. Til høyre låven hvor flyet ble bevart. Grøfta ned mot riksveien hvor flyet ble stående på hodet er markert med et X.